

PETRA KOLENC*

SEMIŠKA KNJIŽNICA V GORICI V ČASU ŠTEFANA KOCIANČIČA IN NJEGOV DOPRINOS K BIBLIOTEKARSKI STROKI

IZVLEČEK

Prispevek oriše razvoj Semiške knjižnice v Gorici s poudarkom na obdobju, ko je knjižnico kot prostovoljni bibliotekar vodil vipavski poliglot Štefan Kociančič. Slednji se je zelo zgodaj zavedal vloge knjižnice, ki mora s strokovno urejenostjo nuditi uporabniku čimboljši pregled in dostop do gradiva. V ta namen je leta 1875 napisal strokovna bibliotekarska navodila *De bibliothecis*. Knjižnično zbirko Semiške knjižnice je obogatil tudi s slovenskimi knjigami.

Ključne besede

Centralno bogoslovno semišče, Gorica, 19. stoletje, Semiška knjižnica, Štefan Kociančič, bibliotekarstvo

SINTEZI

L'articolo delinea lo sviluppo della Biblioteca del Seminario a Gorizia con un' enfasi particolare sul periodo in cui Štefan Kociančič, poliglota di Vipacco, incominciò volontariamente a lavorare come bibliotecario. Lui aveva già presto coscienza del ruolo della biblioteca e della necessità di conservare, catalogizzare i libri per facilitare la lettura agli studiosi che usano la biblioteca. A questo scopo, nel 1875, scrisse le istruzioni per la sistemazione delle biblioteche *De bibliothecis*. Oltre a ciò nella biblioteca del Seminario aumentò il numero di libri sloveni.

Parole chiave

Seminario centrale di Gorizia, Gorizia, 19. secolo, Biblioteca del Seminario, Štefan Kociančič, scienza bibliotecaria

V 19. stoletju je pri vzpostavljanju slovenske identitete v Gorici imelo pomembno vlogo tudi centralno bogoslovno semišče. V njem so se izobraževali in bivali bodoči bogoslovci iz vseh škofij tedanje goriške metropolije.¹ Čeprav semišče ni podeljevalo akademskih naslovov, je bilo edina univerzitetna ustanova na Primorskem, ki je omogočila

mladim duhovnikom, da niso odhajali v oddaljeni Gradec ali na Dunaj. Poudarimo lahko, da so bili v prvem obdobju skoraj vsi semiški profesorji Slovenci. Bogoslovno semišče je dobilo pomen, ko je bil po letu 1840 uveden tečaj slovenskega jezika za bogoslovce, kar je bil zagotovo rezultat prizadevanj duhovščine, ki je pravočasno zaznala pomen prisotnosti slovenskega jezika v goriški javnosti. Duša semiške dejavnosti je v tistem času že postal vipavski rojak, profesor in duhovnik Štefan Kociančič (1818–1883), »mož neutrudnega študija, obsežnega znanja, poliglot, zgodovinar, biblični strokovnjak, pesnik, prevajalec, ljubitelj knjig, predvsem pa pobožen in kreposten mož [...] bolj odmaknjen javnosti kakor svetovljan« (Kralj 1984: 30).

O zgodovini semišča so med leti 1868 in 1869 izhajale zgodovinske črtice v *Folium dioecsanum Tergest²*, v katerih je Štefan Kociančič opisal tudi delovanje semiške knjižnice do leta 1868. Škofijsko semišče je že od ustanovitve leta 1757, ko je delovalo kot Duhovniški dom, imelo svojo knjižnico, katere prvotni fond je pripisati zaslugam grofa Karla Mihaela Attemsa, prvega goriškega knezoškofa in metropolita. Skupaj s semiščem je bila knjižnica leta 1783 ukinjena, ko je Jožef II. v skladu s svojimi reformami v Gradcu ustanovil skupno semišče za Primorsko, Štajersko, Kranjsko in Koroško. Tedaj je del knjig iz knjižnice Duhovniškega doma končal v novem semišču v Gradcu, del so jih prodali, preostale pa so namenili za odpadni papir (Fabbro 1984: 45). Z dekretom avstrijskega cesarja iz leta 1814 je bilo

semišče po obnovi ponovno odprto leta 1818. V novoodprtem semišču je bilo uradnih predmetov na začetku le šest. Programe in knjige zanje je v skladu z napotki o izobraževanju duhovščine, ki jih je podal Jožef II., predpisala tedanja oblast. Vloga, ki jo je avstrijska oblast hotela dati novemu semišču, je bila posebej pomembna, saj je moralo semišče zbrati pod svoje okrilje zapuščino različnih zavodov, ki so bili v preteklosti nosilci verske izobrazbe na Goriškem. Pri tem so imeli najpomembnejšo vlogo jezuiti, ki so od leta 1615 do šolskih reform Marije Terezije bdeli nad srednješolsko in visokošolsko izobrazbo.

Na začetku je bila uveljavitev dejavnosti semišča kljub naporom oblasti za uspešno izpeljavo študijev počasna in težka. Poučevanje teologije se je začelo, ne da bi učitelji in gojenci semišča imeli na razpolago organsko knjižnico, ki bi skrbelo za ustrezno literaturo. Tega problema se je zavedalo tudi vodstvo semišča, vendar je pri tej rešitvi največjo oviro pomenilo pomanjkanje sredstev za izgradnjo ustreznega knjižničnega fonda. Letna dotacija v višini 200 goldinarjev, ki jo je kasneje odobril škofijski urad, je omogočila reden dotok le najpomembnejših teoloških del (Podreka 1985: 19). Postopoma je knjižnica svoj fond oblikovala na podlagi številnih darov, ki so prihajali v semišče.³ Ti knjižni darovi sestavljajo najstarej-

* uni. dipl. bibliotekarka, Zgodovinski inštitut ZRC SAZU, e-pošta: petra.kolenc@zrc-sazu.si

¹ Tržaško-koprške, poreško-puljske in krske škofije.

² *Historia Seminarii centralis Goritiensis*, V: *Folium Dioecsanum Tergeste* 1868, 141–145, 163–168, 173–181, 189–195; 1869, 1–9, 17–22, 49–51, 56–59, 76–77, 85–89, 103–109, 139–142, 153–159.

³ Dar nadškofa Attemsa, škofa Inzaghija, knjige in rokopisi iz starih dominikanskih samostanov v Kopru in Poreču, zapuščina jezuita Giacoma Reyssa, matematika Gian Giuseppe Barzellinija, župnika Jožefa Grmeka in knjige iz goriške licejske knjižnice. Semiški profesor Antonio Paetani je semišču podaril zbirke kaldejskih in sirskih besedil in talmudsko-rabinsko-kaldejski slovar (Fabbro 1985: 45).

še jedro knjižnice, imenovano *Specialni fond*.

Knjižnica ni imela stalnega bibliotekarja, delo v njej je prostovoljno opravljala eden od semeniških profesorjev, ki je poleg tega še predaval. Rektor je namreč menil, da stalni bibliotekar ni potreben, saj se knjižnica skoraj ne uporablja, razen v času, ko se prevzema in deli učbenike ob začetku oziroma koncu študijskega leta. Do leta 1824 je semeniški profesor Antonij Paetani skrbel za knjižnico in uredil knjige v štiri tematske sklope. Začel je tudi z izdelavo seznama knjig, ki pa ga ni dokončal. Med leti 1824 in 1828 je profesor pastoralne teologije in prostovoljni bibliotekar Peter Filley izdelal abecedni katalog za celotni fond knjižnice, ki je tedaj vsebovala 3310 knjižnih del v 6360 zvezkih. Čeprav so bile knjige zaradi prostorske stiske hranjene tudi v zabojih, je semeniška knjižnica nenehno rasla in do leta 1842 pridobila že več kot 10.000 zvezkov (Podreka 2000: 20–22). Pomembno pridobitev za knjižnico so priskrbeli tudi semenišniki, ki so prav na pobudo Štefana Kociančiča zbirali denar in ga poslali skladu Matice Ilirske v Zagreb, s čemer je Semeniška knjižnica pridobila pravico do prejemanja vseh knjig, ki jih je izdal ta sklad. Podobno pravico je knjižnica dobila tudi za knjige Družbe sv. Mohorja iz Celovca in ljubljanske Matice slovenske (Fabbro 1984: 47).

Leta 1851 je za semeniško knjižnico nastopilo novo obdobje. Kljub številnim obveznostim predstojnika katedre za sveto pismo in orientalske jezike, je vodenje semeniške knjižnice prevzel Štefan Kociančič, ki se ji je posvetil z veliko mero strokovnosti. Kociančič se je zavedal pomena in vloge, ki jo mora imeti knjižnica, katere glavni smisel je, da skrbi za primerno in smiselno urejeno hrambo knjig ter jih v čim večjem številu ponudi svojim uporabnikom. Da bi to bilo doseženo, je bilo potrebno razvijati tedaj tako imenovano »knjižnično tehniko«, ki bi po Kociančičevem mnenju zalužila naziv »bibliotekarska znanost« (Fabbro 1984: 46).

C. g. 37a.	Classis VIII.	—	Seitz & Mailing. u. top.
7585-96	A.	fol.	—
Poster	—	—	Horiliae
Gollmayer	Litterae pastorales monte burdeag.		Adnotatio:
Christos	annus 1858. (lat.) dein ab. ann. 1872-75. (slov.) u. ab. 1876- (ital. & slov.)		—
—	Super Logibus imperis de m. maji ann. 1868.		—
—	Super Concilio occidenico de anno 1869 d. 18. maji		—
—	Super promulgatione Jubil. anno 1875 die 11. Julii.		—
Vide:	—		

Slika 1: Kataložni listek, ki ga je Štefan Kociančič izdelal za opis zvezkov pastoralnih pisem goriškega nadškofa Andreja Gollmayerja. Poleg podatka o avtorstvu in naslovu pisem je jasno razvidno območje signature (C. g. 37 7585–96), klasifikacije oz. razvrstitve v razred (VIII, A) in podatke o tiskarju in kraju izida knjige (Seitz & Mailing: Goritiae), hkrati pa zasledimo še opombo o jeziku (ital. & slov.).

Vztrajno si je prizadeval za preureditev knjižnega fonda, ki je tedaj obsegal že 11.124 del v 17.020 zvezkih. Prav Kociančič je fond prvič strokovno razdelil na deset skupin oz. razredov⁴ in uredil prvi listkovni katalog. Njemu gre pripisati vse zasluge, da se je knjižnična dejavnost razvijala tudi v strokovnem smislu. Leta 1875 je Kociančič v latinščini zapisal navodila za bibliotekarje *De bibliothecis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis brevis instructio* (1875)⁵, ki jih je najprej objavil med leti 1871 in 1875 kot krajše prispevke v *Folium dioecesanum Tergestis*⁶ in *Folium periodicum archidioeceseos Goritiensis*⁷, leta 1875 pa je izdal

⁴ Fond knjig je razdelil v razrede, ki se nanašajo na (1) svetopisemski študij, (2) dela očetov in patristiko, (3) cerkveno zgodovino, (4) kanonsko in civilno pravo, (5) dogmatsko teologijo, (6) moralno in duhovno teologijo, (7) pastoralno teologijo, homiletiko in liturgiko, (8) svetovno zgodovino in geografijo, (9) filozofijo in pomožne vede ter razred (10) klasičnih latinskih, italijanskih in nemških avtorjev ter drugo. Knjige so bile razdeljene in postavljene na policah po skupinah od A do L (Podreka 2000: 23).

⁵ Kratka navodila o urejanju knjižnic, načinu razvrščanja, vodenju in hranjenju gradiva.

⁶ *De bibliothecis parochialibus*, V: *Folium Dioecesanum Tergeste* 1871, 6–9, 21–23, 42–44, 60–62, 112–114.

⁷ *De bibliothecis*, V: *Folium Periodicum*

celotno besedilo na dvainštiridesetih straneh (Kociančič 1875). Z omenjenim priročnikom je začrtal pravila za inventarizacijo, katalogizacijo in sestavo splošnih in posebnih seznamov vodenja knjižničnih fondov tako bogatih knjižnic kot tudi skromnih osebnih knjižnih zbirk.

S tem dejanjem je že sredi 19. stoletja v bibliotekarsko stroko vnesel katalogizacijska pravila, ki pa so se na Slovenskem sistematično razvila kasneje in prek drugih virov vplivala na razvoj bibliotekarske stroke. Spomnimo, da so bile šele dvanajst let po Kociančičevih pravilih, leta 1899, napisane *Pruske instrukcije*⁸, ki so veljale za enega temeljnih predpisov za katalogizacijo in se sprva uveljavile v pruskih knjižnicah ter se kasneje razširile tudi v slovenske dežele Avstro-ogrske monarhije.

Da bi tudi drugi razumeli in uresničevali njegov model idealno urejene knjižnice, se je v svojih napotkih spuščal tudi v najmanjše podrobnosti in v navodilih predlagal različne možnosti postavitve knjig glede na vsebino gradiva v knjižnici. Urejal in klasificiral je na tisoče knjig, ki jih je postavljala na lesene knjižne police, bil pa je pozoro-

Archidioeceseos Goritiensis 1875, 36–40, 55–59, 77–79, 84–87.

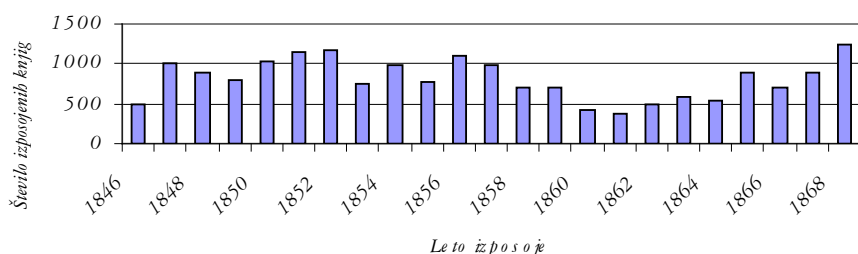
⁸ *Instruktionen fuer die alphabetischen Kataloge der Preussischen Bibliotheken*.

ren tudi na estetski izgled postavljenih knjig. Štefan Kociančič se je pri pisanju bibliotekarskega priročnika naslanjal na nekatera že uveljavljena klasifikacijska merila⁹ in strokovna bibliotekarska besedila¹⁰. Obenem se je pri pisanju navodil opiral predvsem na lastne izkušnje ter tako ustvaril pravila in ureditveni sistem vezan na glavne vsebinske usmeritve knjižničnega fonda semeniške knjižnice, ki pa je s svojim številnim specialnim fondom presegala okvire teoloških vsebin in postajala poleg študijske tudi znanstvena knjižnica.

Kociančič je vodil tudi seznam izposojenega gradiva (Slika 2). »Iz tega pregleda se dovolj jasno vidi hvalevredna skrb gojencev, ki niso iskali samo tega, kar so jih učili v šoli, temveč so segali po večji učenosti iz raznih del. V tem pregledu so zajeta samo dela, ki so jih odnesli s seboj v semenišče, če pa bi hoteli naštetih dela, ki so jih prebrali v sami knjižnici, bi se število zlahka podvojilo. Zato ne reci, vdani bralec, da se je po letu 1860 bralna vrema ohladila, ker se je zmanjšalo število izposojenih knjig. Potrebno se je namreč spomniti, da je knjižnica dobila čitalnico, kjer so se prebrale mnoge knjige, ki jih nismo tukaj zabeležili. Zato se ne boš čudil, da se je število izposojenih knjig zmanj-

šalo glede na prejšnja leta« (Podreka 2000: 24). To poročilo nam daje slutiti, da je Kociančič skrbel za bralno kulturo v tedanjem semenišču in kot vestni bibliotekar spodbujal bralce k prebiranju knjig tudi v slovenskem jeziku. O tem priča podatek, da se je do danes v fondu semeniške knjižnice, tudi po zaslugi vipavskega rojaka, ohranilo 236 knjig v slovenskem jeziku iz 19. stoletja¹¹. V *Zgodnji danici* 17. februarja 1853 Kociančič napiše: »Sadaj ima semeniška knjižnica že več slovenskih knjig, kakor jih je že pred tremi leti imela (akoravno ji še sadaj mnogo mnogo manjka!) in skorej celo leto ni ene teh knjig, bi djal, v knjižnici, ker so vedno v rokah sadaj teh, sadaj unih bogoslovcev«, kar priča o velikem zanimanju mladih semeniščnikov za branje knjig v slovenskem jeziku.

Štefan Kociančič je knjižnici posvetil vsako uro svojega prostega časa, kar skromnemu učenjaku še ni bilo dovolj. Knjižničnemu fondu je dodal tudi svojo osebno knjižnico, ki je štetla čez tisoč knjig. S svojo bibliofilsko in bibliotekarsko vnemo lahko Kociančiču pripišemo tudi mesto mecena Semeniške knjižnice, saj ji je v dvaintridesetih letih, kolikor časa je skrbel zanj, namenil celo dohodke, ki jih je

Slika 2: Število izposojenih knjig v Semeniški knjižnici med letoma 1846 in 1868 (Podreka 2000).

⁹ Predvsem je tu mišljena t. i. Kasiodorjeva hierarhija znanosti na čelu z Biblijo, bibličnimi znanostmi in teologijo ter različno razporejenimi disciplinami triviuma (gramatika, dialektika oziroma filozofija in retorika) in quadriviuma (glasba, aritmetika, geometrija in astronomija) (Svoljšak 2005: 205).

¹⁰ Poznal je številne nemške bibliotekarske priročnike: *Bildung des Bibliothekars* (1820) ter *Bibliothekstechnik* (1855), oba izšla v Leipzigu, ter priročnik *Theorie und Praxis der Bibliothekstechnik*, ki je leta 1863 izšel v Dresdnu (Kociančič 1875: 8–9).

dobil z izdajo svojih objav.

Semeniški knjižnici je ostal zvest vse do zadnjih dni svojega življenja. 9. aprila 1883 je Štefana Kociančiča sredi knjižničnih opravil zadela možganska kap. Tako je svojo življensko pot zaključil prav sredi »spomina človeštva«, kateremu je posvetil največji del svojega življenja.

¹¹ Za podrobnejši pregled slovenskih knjig v Semeniški knjižnici iz 19. stoletja glej diplomsko delo *Semeniška knjižnica* avtorja Mitje Podreke (2000).

VIRI

- KOCIANČIČ, Štefan. 1853. Cerkveno slovstvo na Goriškem. V: *Zgodnja danica*, 17. II., 28.
- KOCIANČIČ, Štefan. 1875. De bibliothecis. V: *Folium Periodicum Archidieceos Goritiensis*, Goritiae: Typ. Mailing, 36–40, 55–59, 77–79, 84–87.
- KOCIANČIČ, Štefan. 1871. De bibliothecis parochialibus. V: *Folium Dioecesanum Tergeste*, Tergeste: Typ. Weis, 6–9, 21–23, 42–44, 60–62, 112–114.
- KOCIANČIČ, Štefan. 1875. *De bibliothecis praeprimis parochialibus rite ordinandis, dirigendis et conservandis: brevis instructio*. Goritiae: Mailing.

LITERATURA

- FABBRO, Ettore. 1984. L'opera del bibliotecario. V: *Stefano Kociančič (1818–1883) un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*, Gorizia: Istituto di storia sociale e religiosa, 45–48.
- KRALJ, Franc. 1984. La personalità ecclesiastica. V: *Stefano Kociančič (1818–1883) un ecclesiastico al servizio della cultura fra Sloveni e Friulani*, Gorizia: Istituto di storia sociale e religiosa, 21–30.
- LOGAR, Janez. 1970. *Uvod v bibliografijo*. Ljubljana: NUK.
- PETEK, Marija. 1998. Nekaj pomembnejših pravilnikov za katalogizacijo. V: *Zbornik razprav: 10 let Oddelka za bibliotekarstvo*, Ljubljana: Filozofska fakulteta, 231–242.
- PODREKA, Mitja. 2000. *Semeniška knjižnica v Gorici: diplomatska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- RIJAVEC, Mirko. 1982. Kociančič Štefan. V: *Primorski slovenski biografski leksikon*, 8. sn., Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 82–84.
- SVOLJŠAK, Sonja. 2005. Pregled nekaterih historičnih sistemov organizacije znanja in klasifikacije: s posebnim poudarkom na vsebinskih ureditvah samostanskih knjižnic. V: *Knjižnica*, 49/1–2, 203–215.